

Ungdom og arbeidsliv

NAV har løsningene

Ann-Elizabeth Wiig

psykolog og spesialist i klinisk arbeidspsykologi, NAV Oslo

Hilde Thomsen

Illustratør

Hver tiende unge i Norge er uten arbeid eller utdanning. Senter for jobbmestring i NAV har vist seg som et effektivt tiltak, men ordningen er truet.

Vi frykter at unge i Oslo og andre fylker vil stå uten et adekvat tilbud hvis Senter for jobbmestring avsluttes eller får endret organisering

Ifølge OECD-rapporten «Investing in youth: Norway», som kom ut i april 2018, er 1 av 10 unge i Norge verken i jobb eller på skole. Rapporten peker på at ungdom i Norge som først faller ut av arbeid eller studier, synes å ha større problemer med å komme inn igjen enn ungdom i andre OECD-land. Norske NEET-ere («Not in education, employment or training») sliter mer enn unge i samme situasjon i andre land i den økonomiske samarbeidsorganisasjonen. For mange blir utenforskapet permanent. Mer enn halvparten – 56 prosent – har ikke fullført videregående skole. Unge som er født i et annet land, altså innvandrerdokumenterte, har dobbelt så stor risiko for å havne i kategorien NEET enn norskfødte ungdommer, heter det i rapporten. OECD mener mer ressurser må settes inn for å støtte opp om unge sosialhjelpsmottakere med psykiske helseproblemer og lite arbeidserfaring. Hva kan hjelpe disse unge?

Senter for jobbmestring i NAV

I 2008 ble Senter for jobbmestring etablert som et metodeutviklingsprosjekt i syv fylker. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet ønsket å utvikle et tilbud til gruppen med psykiske plager som er for friske til å få et tilbud i helsevesenet, men for syke til å være i jobb – og som utgjør en stor andel av sykefraværet. Målet var å kombinere helsehjelp og arbeidsoppfølging med de evidensbaserte metodene kognitiv terapi og individuell jobbstøtte (IPS). Det ble den gang diskutert om tjenesten burde organiseres i helsevesenet eller NAV. Man valgte NAV, med den begrunnelse at psykologene i NAV ville ha et større arbeidsfokus i terapien enn behandlere i helsevesenet. Tjenesten skulle være ytelsesuavhengig, og målgruppen var personer med sykmeldingsrisiko, sykmeldte og personer uten arbeidsforhold. Arbeids- og velferdsdirektoratet ønsket å undersøke om tjenesten ville ha større effekt på arbeidsdeltagelse og psykiske plager enn vanlig oppfølging som allerede forelå i systemet. Arbeids- og velferdsdirektoratet bestilte derfor en effektstudie (RCT) av Senter for jobbmestring, den største effektstudien som er gjort på denne gruppen i Norge, med nesten 1200 deltagere. Studien ble gjennomført i regi av Uni Research (nå NORCE).

Penger fulgte ikke med

I 2014 forelå resultatene, som viste effekt på målgruppen som helhet, og at effekten holdt seg ved 18 måneder. Effekten var statistisk signifikant (tre ganger så stor) for gruppen med langvarig utenforskap. Sykmeldte og personer med sykmeldingsrisiko ble også hjulpet tilbake i jobb, men ikke i signifikant større grad enn ved vanlig oppfølging. Derfor justerte sentre for jobbmestring rundt om i landet sin målgruppe til å prioritere brukere med langvarig utenforskap.

På bakgrunn av resultatene fra effektstudien ble det sagt fra Arbeids- og velferdsdirektoratet at Senter for jobbmestring skulle etableres i de øvrige fylkene, men det fulgte ikke med ekstra finansiering. Tjenesten forble det samme i de fylkene som allerede hadde den, og som hadde fått øremerkede midler gjennom Arbeids- og velferdsdirektoratet, men det ble ikke etablert slike tilbud i de resterende fylkene. Meningen var at finansieringen skulle tas av rammebevilgningen som fylkene fikk årlig.

Over 80 prosent ut i jobb eller utdanning

Vi frykter at unge i Oslo og andre fylker vil stå uten et adekvat tilbud hvis Senter for jobbmestring avsluttes eller får endret organisering

I 2018 kom forskningsresultatene fra NORCE på langtidseffekten av Senter for jobbmestring. Effekten på arbeidsdeltagelse på gruppen med langvarig utenforskap viste seg å holde også etter fire år. De holder seg i ordinært arbeid i større grad, og har høyere lønn enn kontrollgruppen, som ikke mottok oppfølging ved Senter for jobbmestring i forskningsperioden. En så langvarig dokumentert effekt hos en marginalisert gruppe er unikt i et kost-nytteperspektiv i norsk sammenheng.

Siden 2008 har målgruppen for Senter for jobbmestring endret seg i de enkelte fylkene. I NAV Oslo har man valgt å satse på nettopp ungdom under 30 år som ikke er i arbeid eller studier, i tråd med ungdomssatsingen i fylket. Dette gir god mening da disse ungdommene ikke har noe annet adekvat tilbud verken i spesialisthelsetjenesten eller ute i kommunen. De har heller ikke mulighet til å benytte seg av tidligere «Raskere tilbake»-tiltak, da de ikke har en arbeidsgiver, og de kan heller ikke benytte seg av studenthelsetjenesten siden de står uten studieplass. Resultatene for Senter for jobbmestring i Oslo i 2018 er oppsiktsvekkende gode, over 74 % av de unge som ble tatt inn, er avsluttet til ordinært arbeid. Hvis vi også tar med de som har begynt på studier, er resultatet på over 80 %. Senter for jobbmestring har funnet koden for hvordan man får unge som ellers risikerer utenforskap, ut i jobb.

Usikker framtid

I mars i år kom Sysselsettingsutvalgets ekspertgruppe ut med en rapport om tiltak som kan få flere i arbeid. Arbeids- og sosialminister Anniken Hauglie er tydelig på at mye går bra i Norge, men at vi trenger å få ned antall personer på helserelaterte ytelser. Allikevel hersker det i dag usikkerhet knyttet til NAVs Mål- og disponeringsbrev i 2019, og hva dette vil innebære for Senter for jobbmestring fra og med 2020. De årlige øremerkede midlene som fylker med etablerte sentre for jobbmestring pleier å få overført, blir borte fra og med 1. januar 2020. Vi ser at andre fylker som ikke har øremerkede midler til Senter for jobbmestring, heller ikke har klart å etablere tilbudet. Derfor frykter vi at det vil være høy risiko for at unge i Oslo og også i de andre fylkene vil stå uten et adekvat tilbud hvis

Senter for jobbmestring avsluttes eller får endret organisering. Distriktpsikiatriske sentre tar ikke imot denne målgruppen, for lett til moderat angst og depresjon er ikke en prioritert målgruppe i spesialisthelsetjenesten.

Risikerer kompetanseflukt

På Senter for jobbmestring gis det jobbfokusert kognitiv veiledning som ikke kan kalles behandling i tradisjonell forstand. Det gis ikke diagnoser, og det utredes heller ikke. Tiltaket bidrar på ingen måte til sykeliggjøring av unge. Jobbfokusert kognitiv veiledning utføres av helsefaglig utdannet personale med videreutdanning i kognitiv terapi. Integrasjonen mellom arbeidsmarkedstiltak og symptomtremende veiledning representerer en unik tilnærming til målgruppen og plasserer det i skjæringsfeltet mellom et arbeidsmarkedstiltak og et helsetiltak.

Ved å flytte eller legge ned tilbudet risikerer man kompetanseflukt på området unge, arbeid og psykisk helse. Denne kompetansen har det tatt lang tid å bygge opp, og vi risikerer at en voksende brukergruppe i NAV vil stå uten et adekvat tilbud. Unge utenfor skole og utdanning vil ikke profitere på «sektortenkning» for sine problemer og behov. Å skille mellom arbeid og helse representerer et kunstig skille. Vi har også eksempler på at å kvitte seg med silotenkningen kan gagne sårbare grupper, for eksempel norskopplæring i AMO-kurs og fagopplæring i NAV, som egentlig tilhører utdanningssektoren.

Unge som står utenfor studier og arbeid, er ofte avhengige av NAV-tjenester, og for dem er det krevende å måtte forholde seg til mange ulike aktører. Ungdom mellom 18 og 30 år er en sårbar gruppe når det gjelder å orientere seg i det offentlige hjelpetilbudet, og derfor er det spesielt viktig å tilby ungdommer med vanlige psykiske lidelser som depresjon og angstlidelser en koordinert tjeneste. Hvis de slipper å forholde seg til hjelpere på flere arenaer, kan det forhindre frafall og øke sannsynligheten for arbeidsdeltagelse blant disse. Senter for jobbmestring er etter 10 år et godt kjent varemerke blant samarbeidspartnere og unge i Oslo. Vi vet at det vil være ressurs- og tidkrevende å bygge opp et nytt tilbud til denne brukergruppen i en annen sektor.

Bør utvide – ikke redusere

I fjor fikk personer bosatt i Norge utbetalt 430 milliarder kroner fra Nav. Hver tredje person i arbeidsfør alder fikk en livsoppholdsytelse fra Nav på et eller annet tidspunkt i løpet av 2018. Arbeids- og velferdsdirektør Sigrun Vågeng uttaler at vi har en bekymringsfull økning av uføretrygd. Det er samfunnsmessig økonomisk lønnsomt å investere for å forebygge at flere kommer inn i eller forblir i Nav. Senter for jobbmestring gjør nettopp dette. Derfor vil det være svært uheldig å endre på rammevilkårene og på den måten kanskje også miste effekten. Det er tvert om hensiktsmessig å utvide tilbudet da vi ofte har større etterspørsel enn tilbud. På Senter for jobbmestring Oslo i dag er det ansatt fem terapeuter og fire jobbspesialister som skal kunne dekke hele Oslos voksende befolkning. I stedet for endrede rammevilkår virker det heller fornuftig å utvide det nåværende tilbudet slik at vi også kan ta imot de mellom 30 og 40 år som ikke har etablert seg på arbeidsmarkedet eller har falt ut av det, mange også med barn. Vi bør kanskje også spisse det mot ungdom med innvandrerbakgrunn, som synes å være en ekstra sårbar gruppe for å falle ut av arbeid og skole. Slik får vi flere unge i Norge i jobb og inkludert i samfunnet.